

**ФРЕДЕРІК
БЕГБЕДЕ**
З АКАДЕМІЇ ПІРЕНЕЙСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ
КАРТА СВІТУ

**ФРАНЦУЗЬКИЙ
РОМАН**

З французької переклав
Леонід Кононович

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2011

ПРОЛОГ

Я старший від мого прадіда. Під час другої битви в Шампані капітанові Тібо де Шастеньє було тридцять сім років, коли 25 вересня 1915 року о дев'ятій п'ятнадцять ранку він склав голову поміж долиною Сюїп і узліссям Аргоннського гаю. Треба було добре розпитувати матір, щоб дізнатися більше про нього; родинним героєм був невідомий солдат. Поховали його в замку Борі-Пті в Дордонь (у мого дядька), та я бачив його фото в замку Вогубер (в іншого дядька): високий худорлявий молодик у блакитному однострої, з білявою чуприною, підстриженою їжачком. У своєму останньому листі до моєї прабабусі Тібо пише, що в нього немає обценьків для перекушування колючого дроту, аби прокласти шлях до ворожих позицій. Він змальовує плоску крейдяну рівнину, нескінченний дощ, який обертає її на багнисте мочарище, й зізнається, що отримав наказ наступного ранку іти в атаку. Він знає, що загине; його лист немов «snuff movie» — фільм жажів, знятий без трюків. На світанку він виконав свій обов'язок, на всю горлянку виспівуючи «Гімн жирондистів»: «За батьківщину вмерти — щонайкраща доля, що гідна заздрості людської!» Сто шістдесят перший піхотний полк кинувся на стіну вогню та

олова; як і передбачалося, мого прадіда та його бійців рознесли на клоччя німецькі кулемети й задушило хлором. Тож можна сказати, що Тібо вбило те, що стояло над ним. Він був високий, він був гарний, він був молодий, і Франція звеліла йому вмерти за неї. Чи радше гіпотеза, яка надає його долі химерної актуальності: Франція віддала йому наказ покінчити самогубством. Немов японський камікадзе чи палестинський терорист, цей батько чотирьох дітей цілком свідомо пішов на смерть. Цей нащадок хрестоносців був приречений іти за прикладом Ісуса Христа — віддати своє життя за інших.

Я нащадок хороброго лицаря, якого розіпнули на колючому дроті в Шампані.

ОБТЯТІ КРИЛА

Про те, що мій брат став лицарем Почесного легіону, я дізнався незадовго до затримання. Поліцаї не відразу скували мені руки за спиною; вони зробили це згодом, коли возили мене в Отель-Дье, а потім під час перевезення до хурдиги на острові Сіте наступного вечора. Президент Республіки надіслав моєму старшому братові люб'язного листа, в якому віддав належне його сприянню динамічності французької економіки: «Ви є зразком того капіталізму, якого ми прагнемо, — підприємницького, а не спекулятивного капіталізму». 28 січня 2008 року в комісаріаті VIII паризького округу службовці в блакитних одностроях з револьверами і кийками на поясі роздягнули мене догола, обшукали, забрали у мене телефон, годинника, кредитну картку, водійські права, ремінь і шалик, взяли на аналіз мою слину і зняли відбитки моїх пальців, задерли мені яйця, щоб подивитися, чи не сховав я чого-небудь у сраці, сфотографували мене в фас, у профіль, у три чверті, тримаючи в руках антропометричну картку, а потім замкнули мене до клітки площею два квадратних метри, де стіни були вкриті написами, засохлою кривцею та шмарклями. Тоді я ще не знав, що за кілька днів буду присутній в Єлисейському палаці під час

вручення відзнаки Почесного легіону моєму братові в залі для врочистостей, що не така вузька, як цей закамарок, і дивитимусь, як за вікнами хвилюється од вітру листя на дубах, немовби подає мені знак, гукає мене до президентського парку. Уклавшись на бетонній лаві десь о четвертій над ранок, я подумав, що ситуація того чорного вечора була проста: Бог повірив у мого брата, а мене покинув. Як дві такі близькі в дитинстві істоти можуть мати такі протилежні долі? Мене щойно допитували з приводу вживання наркотиків у громадських місцях разом з одним приятелем. Якийсь кишеньковий злодій у сусідній камері стукав кулаком по шибці — знехотя, та досить регулярно, щоб відігнати сон від інших в'язнів. Так чи так, а заснути тут було утопією, бо як переставали галасувати затримані, то на всю горлянку перегукувалися поліцаї в коридорі, наче їхні в'язні були глухі. Тхнуло потом, блювотинням і кепсько розігрітим у мікрохвильовій печі морквяним рагу з воловиною. Так повільно минає час, якщо не маєш годинника і ніхто й не думає гасити сліпуче неонове світло, що блимає під стелею. Біля моїх ніг, на брудній бетонній долівці, стогнав, хропів і пердів якийсь шизофренік в обіймах алкогольної коми. Було зимно, та я задихався. Я намагався ні про що не думати, але це було неможливо: коли когось зачиняють в отакій тісній комірчині, то його охоплюють страшенні думки; марно силкується він не піддаватися паніці; дехто на колінах благає, щоб його випустили, або зазнає нервової кризи, часом намагається накласти на себе руки або ж зізнається у несконених злочинах. Я бозна-що віддав би за книжку або яке-небудь снодійне. Не маючи ні того, ні того, я почав писати це подумки, без ручки, заплющивши очі. Бажаю, щоб ця книга дала вам змогу так само утекти, як і мені цієї ночі.

ЗАПРОПАЩА БЛАГОДАТЬ

Не пам'ятаю свого дитинства. Коли я кажу таке, ніхто мені не вірить. Усі пам'ятають своє минуле; нащо й жити, якщо життя забуте? Нічого не лишилося в мені від мене; від нуля до чотирнадцяти років переді мною чорна діра (в астрофізичному сенсі: «Щільний об'єкт із такою потужною гравітацією, що не випускає із себе жодної дрібки матерії та випромінювання»). Я довго вірив, що нормальний, що в інших така сама амнезія. Та коли запитував у них: «Ти пам'ятаєш своє дитинство?», то вони розповідали мені цілу купу історій. Мені соромно, що моя біографія написана симпатичним чорнилом. Чому моє дитинство не є невитравним? Я почуваюся вилученим зі світу, адже світ має археологію, а я ні. Я стер свої сліди, мов злочинець, що втік із в'язниці. Коли я кажу про цей недолік, мої батьки зводять очі до неба, родина моя протестує, друзі дитинства дратуються, а колишні наречені намагаються підсунути мені документи у вигляді фотографій.

«Ти не втрапив пам'ять, Фредеріку. Ти просто не цікавишся нами!»

Забудьки ображають, близькі гадають, що вони все заперечують, так наче забуття завжди було добровільною справою. Я не

брешу, замовчуючи: я нишпорю в моєму житті, наче в порожній валізі, й нічого там не знаходжу; я порожній. Часом я чую, як за мою спиною бурмочуть: «Не можу втямити, що воно за чоловік». Згоден. Як можна сказати щось про людину, яка не знає, звідки вона походить? Немов Жід у «Фальшивомонетниках», я «збудований на палях: ні основи, ні підґрунтя». Земля тікає з-під моїх ніг, я пересуваюся на повітряній подушці, я — пляшка, що плаває в морі, рухома скульптура Кальдера. Щоб сподобатися, я відмовився від хребта, хотів розчинитися в оточенні, мов той Зеліг, людина-хамелеон. Забути свою особистість, втратити пам'ять, щоб тебе любили: щоб зваблювати, зробитися тим, кого обирають інші. Цей безлад особистості мовою психіатрів зветься «дефіцитом центрованої свідомості». Я — порожня форма, життя без основи. Мені казали, в своїй дитячій кімнаті я прикріпив кнопками на стіні кіноафішу «Мое ім'я — ніхто». Немає сумніву, що я ототожнював себе з героєм того фільму.

Я завжди писав історії про людину без минулого: герої моїх книжок — то витвори доби безпосередності, котрі згубилися в теперішності без коріння, — прозорі мешканці світу, де емоції ефемерні, наче метелики, де забуття захищає від болю. Можливо, я доказ цього, бо зберігаю у пам'яті лише округлини свого дитинства, та ще й більшість із них несправжні або ж сформовані апостеріорі. Така амнезія заохочується нашим суспільством: навіть майбутній час зникає з граматики. Тож незабаром ця моя прикрість стане банальністю; мій випадок буде загальним явищем. Визнаймо все ж таки, що нелегко розвивати симптоми недуги Альцгеймера на середині свого життя.

Часто я відтворюю своє дитинство з чемності. «Та ти ж пам'ятаєш, Фредеріку?» Я поштиво киваю. «Ох, авжеж, зви-

чайно, я колекціонував етикетки «Паніні», був фаном групи «Рюбетт», тепер згадую». Мені вже набридло визнавати: ніщо ніколи не згадується; я сам собі самозванець. Я геть не знаю, де був з 1965-го до 1980 року; може, це причина того, що сьогодні я заблукав. Сподіваюся, що є якась таємниця, приховане чаклунство, магічна формула, яку потрібно відкрити, щоб вийти з цього внутрішнього лабіринту. Якщо моє дитинство не є жахливим сном, то чому мій мозок утримує пам'ять у стані сну?

ЗМІСТ

Пролог	5
1. Обтяті крила	7
2. Запропаща благодать	9
3. Саморетроспекція	12
4. Голосні, приголосні	15
5. Окрушини арешту	18
6. Гетарі, 1972	21
7. Природні пекла	24
8. Я так і не звабив їх	27
9. Французький роман	31
10. З родиною	37
11. Кінець владарювання	40
12. До того, як стати моїми батьками, вони були сусідами	44
13. Про Ламберів	52
14. Проблеми на допиті	60
15. Чуттєве зяяння	69
16. Дні, що спливли в Неї	73
17. Клаустрофобний розділ	81
18. Розлучення по-французькому	86
19. Ван-Фогтове «Не-А» й Фредове «А»	90

20. Пані Ратель малює	98
21. Забутий палець	101
22. Повернення в Гетарі	103
23. Вулиця Метр-Альбер	105
24. Аудіокасети	110
25. Дитина-відкривач	113
26. Науковий відступ	119
27. Поїздка Парижем	120
28. Брат попередника	128
29. Можна жити краще	135
30. Розбещені діти	138
31. Обов'язкове депонування	142
32. Сни і обмани	146
33. Брехлива правда	150
34. Другий батько	153
35. Кінець забуття	158
36. День, коли я розбив серце моєї матері	161
37. Перелік батьківщини	165
38. Французька мрія	168
39. Міфоманія	170
40. Визволення	172
41. Нью-Йорк, 1981 або 1982 рік	176
42. Підсумок	180
43. А з Атлантиди	182
Епілог	184